

Arthur Rimbaud: teoria i pràctica de la lletra

Visat núm. 13

(abril 2012)

por Ricard Ripoll

Rimbaud és, sens dubte, el poeta més comentat: «vident» per a Rolland de Renéville, un «sistema solar o forat negre» per a Étiemble, «esclatant desastre» segons Pierre Brunel, l'exemple de «poeta maleït» per a Verlaine, «un meteor encès sense cap altre motiu que la seva presència» segons la definició de Mallarmé, «l'ull de la catàstrofe» per a Pierre-Jean Jouve, «un poeta armat» per a Alain Borer, «surrealista en la pràctica de la vida i arreu» com el definí André Breton, «l'home de les soles de vent» segons la bella sentència de Verlaine, «un místic a l'estat salvatge» per a Paul Claudel o «un monstre de puresa» segons Jacques Rivière... I la llista seria molt més llarga, entre definicions de genialitat i, també, frases de menyspreu. Rimbaud no deixa mai indiferent.

L'objectivitat poètica

El que interessa és la poesia que ens ha deixat. I les reflexions que porta a terme en les seves dues cartes del vident.

Rimbaud segueix les passes de Baudelaire per transformar la poesia francesa, però de seguida el supera, car si Baudelaire, amb *Les flors del mal*, va subvertir la temàtica poètica, no va transformar la forma, i va continuar a vestir la poesia amb els parracs de la tradició. Rimbaud reconeix el deute amb Baudelaire i, alhora, li recrimina no haver subvertit la forma: «Baudelaire és el primer vident, rei dels poetes, un vertader Déu. Tot i que va viure en un ambient massa artista; i la forma que tan se li elogia és mesquina: les invencions d'inconegut reclamen formes noves».

La forma nova, aquesta és la recerca de Rimbaud, car ell sap que el com ja és el què. I si bé es va inspirar del romanticisme, de Victor Hugo en particular, del Parnàs, de Baudelaire i de Banville, aviat, a partir del cop de porta que representa el «Vaixell ebri», Rimbaud esdevé el poeta de la llibertat absoluta, creant un nou llenguatge poètic.

Es tracta, a partir d'aleshores, de crear una poesia objectiva, és a dir preocupada dels altres, al servei de la comunitat. Rimbaud es planteja la missió del poeta a partir de la imatge mítica de Prometeu. El poeta és aquell qui és capaç de robar el foc als Déus per lliurar-lo als homes. El foc, símbol del coneixement. Aquesta és la missió del Poeta: el sacrifici prometeic que ha de servir per a ampliar el món del coneixement. Rimbaud es proposa eixamplar, amb el seu sacrifici, el cercle que empresona els humans. Anant cada cop cap a l'inconegut, el Poeta portarà un nou coneixement que podran destil·lar els humans. D'aquesta manera, la metzina de la saviesa absoluta, que Rimbaud ha ingurgitat, s'anirà distribuint a la humanitat sense que aquesta en pateixi les conseqüències.

Rimbaud n'assumeix el perill. El Poeta és el gran Savi:

«El poeta es fa vident mitjançant un llarg, immens i raonat desbaratament de tots els sentits. Totes les formes d'amor, de sofrença, de follia; cerca ell mateix, exhaureix en ell tots els verins, per a no guardar-ne sinó la quinta essència. Inefable tortura en la qual necessita tota la fe, tota la força sobrehumana, en la qual esdevé entre tots el gran malalt, el gran criminal, el gran maleït —i el Savi suprem! Car arriba a l'inconegut! Puix que ha cultivat la seva ànima, ja rica, més que ningú! Arriba a l'inconegut, i quan, esbalaït, acabaria per perdre la intel·ligència de les seves visions, les ha vistes! Que rebenti en el seu salt per les coses inaudites i innomenables: vindran altres horribles treballadors, començaran pels horitzons on l'altre s'és ensorrat! [...] Per tant, el poeta és veritablement robador de foc. Va carregat amb la humanitat, amb els animals àdhuc; haurà de fer sentir, palpar, escoltar les seves invencions; si el que duu d'allí baix té forma, dóna forma; si és informe, dóna informe. Trobar una llengua.»

Trobar una llengua. Car la literatura per a Rimbaud ja no és una simple comunicació, ja és la creació d'un univers. Una nova naixença. Co-naixement a l'altre. I només aleshores podem entendre la fórmula «Jo és un altre» que simbolitza la poesia objectiva de Rimbaud.

La comunitat bàrbar

En un dels poemes de les *Il·luminacions* anomenat «Bàrbar», Rimbaud parla de «les flors de l'àrtic (que no existeixen)» : «Oh! Le pavillon en viande saignante sur la soie des mers et des fleurs arctiques; (elles n'existent pas.)». El vers és magnífic, tot de sonoritats que llisquen cap al l'arc d'unes flors que creen la sageta de l'inconegut. En aquesta imatge, Rimbaud concentra el secret de la seva prosa profètica. Més enllà de les aparences, i del dia a dia, existeixen espais on res encara no ha tingut lloc (com ho dirà més tard Mallarmé) perquè encara s'ha de crear.

L'escriptura crea, doncs, l'espai del que tot seguit existirà amb el traç de la lletra. Allò que no existeix, de sobte esdevé visible per al poeta. Samuel Beckett també parlarà d'aquesta bandera sagnant i de les flors àrtiques, al final del seu poema «Enueg I»:

Ah the banner
the banner of meat bleeding
on the silk of the seas and the arctic flowers
that do not exist.

A partir de llavors, la «barbàrie» de la literatura desfarà qualsevol imatge cànida del poeta que cerca el silenci: justament, la poesia no pot quedar-se silenciosa, i la metafísica ens porta sovint cap als aforismes enlluernadors (dogmàtics i histèrics), el que vol dir ben allunyats de les il·luminacions que no són estridents com ho és el silenci dels poetes menors. Ja sabíem que la literatura parla de la literatura, i no de la realitat. I aquella que vol representar la realitat, acaba representant la fugida cap al realisme més atrotinat, amb l'excusa d'una militància pobre i sense volada. La gran literatura és feta de plagi.

I Leopoldo María Panero ho va demostrar en «Teoría del plagio»:

La bandera de la carne que sangra
en el límite puro donde sangra el universo
teniendo por bandera a la nada
que deshace la sangre y el rostro
por donde pasa una carroza
azotada por la lluvia que no existe.

El que potser molts dels nostres poetes catalans ja no recorden és que el gran Agustí Bartra també va conrear aquesta «metaliteratura» i, així, se situà en la línia rimbaldiana del poeta que vol robar el foc als déus. En *La fulla que tremola*, llibre de ressons surrealistes, el poema «Il·luminacions» és un declarat homenatge a Arthur Rimbaud. Cap al final del text hi escriu:

Hi ha l'arbre, sobretot, hi ha l'arbre que camina
a través de les hores, els éssers i les pàtries
seguit de flors àrtiques (sé molt bé que existeixen),
hi ha l'arbre que camina amb vent i ocelleria,
ric de sabes i fulles que serveixen remors òrfiques,
gegant de les paraules que el llebeig santifica,
peligrí d'una aurora que neix agenollada,
hi ha l'arbre que segueixo, despullats d'anys i exili...

Hom podria creure que aquest arbre que camina és, només, una bella metàfora del poeta exiliat, però l'arbre fabulós existeix als boscos d'Amèrica Central i, realment, es desplaça per buscar la llum. La realitat esdevé, sens dubte, matèria per a la literatura i la metàfora ens apropa al mite. Bartra afirma que sí existeix una flora àrtica: és clar, en escriure-ho la fa néixer. Quina lliçó per als redemptors de la pàtria, per a aquells poetes que sempre repeteixen el mateix vers, per als amics del silenci... El poeta camina, sempre exiliat. Vigilem, doncs, que la identitat no ens lligui al passat per sempre.

Podem tenir arrels i, no gensmenys, avançar!

Josep Ribera va parlar de les flors àrtiques: «I les roses absents de l'Àrtic verge» a *Els espadats de Morris Jesup*.

Manel Rodríguez-Castelló en l'esplèndid *Humus* escriu:

Hauríem volgut morir sense pressa entre les flors de l'àrtic,
acaronar els pètals de la llum que naix
en somnis de vergers i boreals aurores
i orientar-nos per la creu que solca els suds,
beure els nèctars que para la vida en els fruits més dolços
i besllumar amb tots els blaus mediterranis.
Viure cada instant com les flors de l'àrtic.

Com es veu, els amics de l'àrtic són nombrosos.

Amb *Les flors àrtiques*, un servidor va intentar mostrar (no pas demostrar!) que calia superar la poesia metafísica i inventar (crear l'espai per a) una poesia patafísica, on la funció lúdica fos capaç d'esborrar els discursos inútils que neixen del silenci. De vegades, el silenci també és paraula d'autoritat! I si hi ha un gest ètic que pot fer el poeta és aquell que el portarà a robar el foc als déus perquè tots puguin il·luminar-se i trencar, a la fi, el silenci dels elegits.